

Frø-bladet

Fridtjof Øvrebø – Frø

Årgang 15 – nr. 3 – bokEKSTRA – 2016 – lagsorgan

- * 7. desember – Førjulsmøte – grøt og drøs –
- 2 [Norheim bibliotekfilial](#) kl 19.00 – TEMA: lokale bøker
- 0 * Åpent lagskontor på Aktivitetshuset –
- 1 ONSDAGER kl 19.00: 25.01., 08.02., 08.03., 29.03., 26.04.
- 7 * Årsmøte 22.02

bokEKSTRA

[Frø-bladet](#) nr 3 i 2016 er viet den lokalhistorisk interesserte leser, med en oversikt over bøker med lokal tilknytning. – Se også datoene til venstre. ☞ Turer og møter ellers for våren 2017 kommer vi tilbake til i nr 1/2017

Lokallitteratur 2015–2016

Presentasjon og omtale på
Nord-Karmøy Historielags førjulsmøte 7. desember 2016

bokEKSTRA

KIOSKSERIER:

Clara Wahl/Haugesund/1919ff
Villblomst/Etne/1903ff
Camilla fra Rosendal/1895ff
Ildfuglen/Sundet/1600-tallet
Ildkorset/Jæren/1600-tallet

q940.5421834 FAR

[Farlig kyst](#) : senkninger, forlis og trefninger langs rogalandskysten 1939-45 / [redaksjonskomité: Atle Skarsten, Odin Leirvåg, Erik Ettrup]. - Sandnes : Commentum, 2015. - 473 s. : ill. - (Glimt fra okkupasjonen ; b. 2)

Under andre verdenskrig så maritime strateger på Rogaland som Nordsjøens portstolpe. For å kunne ha kontroll over Nordsjøen, måtte man ha kontroll over Rogaland. Derfor var farvannet utenfor Rogaland en av de farligste strekningene på norskekysten, mellom september 1939 til mai 1945. I denne boken blir historien om Rogalandskysten under andre verdenskrig fortalt. Den bygger på

omfattende studier i norske, tyske og alliertes arkiver. Dette er andre bind i serien Glimt fra okkupasjonen, som omhandler forskjellige militærhistoriske temaer relatert til Rogaland.

EMNE: Karmøy (2. verdenskrig) / Verdenskrigen, 1939-1945) - Rogaland - Krigsoperasjoner

333.82 FØR
Førde, Thomas
- [Bremnes] : Bokmaker AS, 2015. - 317 s. : kol.ill.

EMNE: Haugalandet / Karmøy / Kopervik / Gass-industri - Norge : næringsliv / Kårstø

940.53083 JOH

Johannessen, Monica Waage

[Tyskertøsene](#) : Myndighetenes behandling og befolkningens reaksjoner. - [Haugesund] : Vormedal forlag, 2016. - 112 s. : ill.

"Publikum forlystet seg med å klippe håret av alle tøsene som har hatt omgang med tyskerne... Gatene gjenlød av hyl fra jentene og ovasjoner fra folkemengden".

Bergens Arbeiderblad, 11.mai 1945.

Boken "Tyskertøsene" tar for seg et dystert og lite kjent kapittel i norsk krigshistorie. Norske kvinner som hadde forhold til tyske soldater under okkupasjonen ble på folkemunne kalt for "tyskertøser". Som sitatet over illustrerer, var harmen blant befolkningen stor mot denne gruppen kvinner. Etter frigjøringen i mai 1945 gikk disse kvinnene en

vanskelig tid i møte. Hvilken rolle norske myndigheter hadde i behandlingen av tyskerjenter etter krigen, har lenge vært uklart. Deler av kildematerialet i denne boken har aldri

623.82 KOB

[Kobbernaglen småbåtforening 50 år](#) :

Jubileumsbok 1966-2016 / Kobbernaglen småbåtforening. - Karmøy trykkeri, 2016. - 53 s. : fotografier (ib.)

EMNE: Kobbernaglen småbåtforening

EMNE: Småbåthavner / Båter / Foreninger

EMNE: Karmøy / Kopervik

EMNE: Jubileumsskrifter

blitt brukt tidligere, og vitner om sterke handlinger. Boken tar også for seg den høyaktuelle debatten hvorvidt norske myndigheter bør gi en offentlig unnskyldning til kvinner som giftet seg med tyske soldater.

EMNE: Andre verdenskrig / Frigjøringen 1945 / Tyskerjenter Haugalandet

363.37 LAR

Larsen, Ragnar, n., 1944-

[Gjennom røyk og ild : Karmøy brannvesen 1965-2015](#) / Ragnar Larsen. - Bremnes : Bokmaker Forlag AS, 2016. - 229 s. : kol.ill, fotografier

EMNE: Brannvesen - Karmøy - Historie

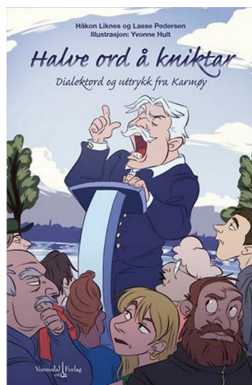
439.67 LIK

Liknes, Håkon, n., 1949-

[Halve ord å kniktar : Dialektord og uttrykk fra Karmøy](#) / Håkon Liknes og Lasse Pedersen ; illustrasjoner: Yvonne Hult. - Haugesund : Vormedal forlag, 2016. - 185 s. : kol.ill.

Oppfølgeren til "Robbel å rakje"

EMNE: Dialekter / Karmøy/ Ordbøker / Sjargong / Rogaland

304.873092 Nilsen, H.

Nilssen, Pelle, journalist og redaktør

[Bestefar i ville vesten : Et sant eventyr om unggutten som ikke ville være far](#)

Pelle Nilssen : Eget, 2016. - 267 s. : kol.ill, fotografier

EMNE: Nilsen, Henry Nikolai, f.1889-d.1962 Emigrasjon- Karmøy / Karmøy / Amerika / Utvandring - Norge -Fortellinger

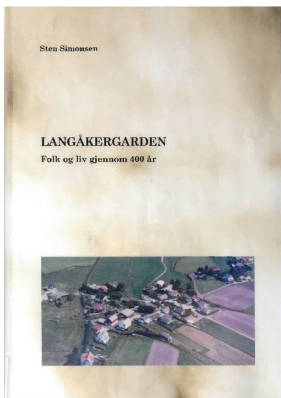
948.3443 SIM

Simonsen, Sten O.

[Langåker garden : Folk og liv gjennom 400 år](#)

Sten Oddvar Simonsen. - [Karmøy] : eget forlag, 2015. - 156 s. : kol.ill.

EMNE: Gardshistorie / Karmøy

q948.3443 SKU

Skudenes historielag

[Havrekster : Årsskrift 2015. 1.](#) / Red. Dag Einar Alfsen m.fl.. - Skudenes : Skudenes historielag, 2015. - 35 s. : ill., port.

Innhold: Ferkingstad, Johanne: "Anna Howitz, barken som stranda utanfor Mjølhus i 1886" (s.4-5); Alfsen, Dag Einar:

"Alveberg kirke Falnes hovedkirke" (s.6-9); Gjersvik, Martin: "Conrad M. Midvig" (s.10-11); Tunge, Hans: "Det store Sira-offeret. Noe som hendte for omtrent 160 år siden" (s.12-13); Snørteland, Målfrid og Stava, Else Jorunn: "Jula og juleskikkar" (s.14-15); "Da lille Ole hentet juletre til gamle Anna"; Knutsen, Else Jorunn Stava og Skådel, Thomas: "Invasjonen i Skudeneshavn" (s.20-21); Alfsen, Dag Einar: "Små stubbar om hummer og slikt" (s.22-23); Snørteland, Jacob: "Minneord om Ingrid Falnes Ellingsen" (s.24-25); Ferkingstad, Johanne: "Mannen som vart gift med huldregjenta" (s.28) : Nkr 150,-

EMNE: Midvig, Conrad M, Kunstner, 1879-Fortellinger / Juleskikker / Kirker - Karmøy / Kunstnere - Norge - Biografier / Forlis / Julefeiring/ Tidsskrift

948.3443 SVE

Svendsen, Lars, n., kommunearkivar, 1915-1986

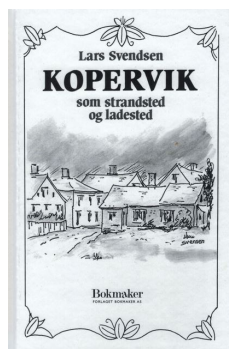
[Kopervik som strandsted og ladested.](#)

- 2016 utg., 1.gang utgitt i 1966. -

Bremnes : Hilleslands Bokhandels forlag, 2016. - 152 s. 1. utg. til

Koperviks 100-årsjubileum i 1966

EMNE: Historie / Karmøy / Kopervik

439.82734 TOF

Toft, Bjørn M.

[Nai, nå sjine det øve! : enda flere ord og uttrykk fra Haugesund og Karmøy - med en liten for klaring](#)

Bjørn M. Toft. - Bremnes : Bokmaker , 2016. - 69 s. : ill.

EMNE: Dialekter / Haugesund / Karmøy / Ord og uttrykk / Rogaland / Sjargong

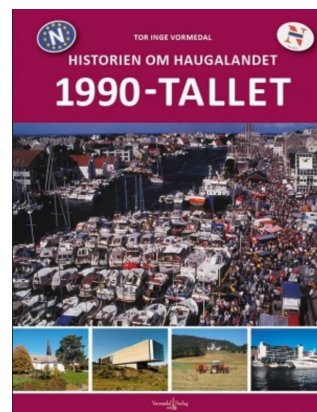

q948.344 VOR

Vormedal, Tor Inge, n., 1961-

[Historien om Haugalandet 1990-tallet](#)

Tor Inge Vormedal. - Haugesund : Vormedal forlag, 2015. - 271 s. : kol.ill.

Kilder: s. 268-270.

Litt.henv.: s. 271

Forts. av: Historien om

Haugalandet 1980-tallet

EMNE: Karmøy / Karmøy / Sunnhordland / Haugalandet -

Historie / Arbeidsliv / Avfalls-

behandling / Dagligvare-

handel / Folkehelse : sosial

velferd / Fritidsaktiviteter /

Handel / Haugesund / Jordbruk

/ Kultur / Landbruk / Media /

Popmusikk / Restauranter og kaféer / Rettsvesen /

Samferdsel / Skoler / Utdanning/ Haugalandet

Jobbminner fra kraftlaget og næringslivet

[910_6_406](#) Skrevet av Per Kåre Lande – (1929–2016) – Publisert 01.12.2016

Dette blir en reise i minner langs Nord-Karmøy sin sjø side. Det er i ytterkanten av mitt 50-årige distriktsarbeid for Karmsund Kraftlag. Strekningen blir fra Høyevarde i Karmsundet til Visnes i vest.

1 Høyevarde ligger på gården Ringen ved innløpet til Karmsundet. «Høyevarde» var tidligere fyrstasjon, opprettet i år 1700. Det var også tollsted samt los-stasjon. Ringenrøysa har vært synlig for sjøfarende i totusen år [#97_8_201](#). Se også artikkel i [Årbok for Karmsund 2001-2002](#). Tidligere var det kai med båtanløp av rutebåten «Røgvær». Nå er det også muligheter å overnatte på «Fyrhotell» og leie selskapslokaler der.

2 Kolstøneset har vært utpekt til industriområde siden før krigen, da det var på tale og anlegge sildoljefabrikk. Det ble det ikke noe av da, men etter krigen var området igjen på tale til etablering av oljereelatert industri.

Matlandsvågen sildoljefabrikk ble anlagt i 1927 av maskinist Berge og sønner fra Stavanger-området. Det har vært flere eiere av fabrikken gjennom årene. Den er nå nedlagt. Det kom to haugesundere – brødrene Larsen – som bygget en stor betongkai på Matlandsvågens østside. De hadde solgt «Larsaslippen» til HMV. De ville bygge seg opp her, men dette ble det ingenting av. Karmsund Marines offshore-verksted har nå bygget opp et stort skipsverksted der. Det er Westcon Yards som leier verkstedet for tiden.

3 Karmlund Mølle er neste anløp. Mølla het ved starten i 1895 «Fiskå mølle», startet av Tore Svendsen Fiskå. Drifta var kvernkaller i Fiskåbekken. Siden har drifta vært gassmotor som ble fyrt med torv. I 1930-åra kom elektrisk kraft inn som drivkraft. Det har vært

forskjellige eiere i gjennom åra.

De siste eierne drev en topp moderne mølle som dekket store distrikter [#90_6_401](#). Kornsiloen, som ble bygget etter krigen, er nå fjernet og mølla er nedlagt. Lokalene er nå pussa opp og der er det blitt kunstgalleri, søndagskafe og festlokale.

4 Nygård Teglverk startet i 1898 og ble nedlagt i 1942 på grunn av leirmangel. Thaule mek. verksted overtok i 1950-åra og drev bygging av fiskebåter og lasteskip. Karmsund Verft overtok i 1962 inntil verftet ble oppkjøpt av HMV. Fortsatt er det konsernet som driver verftet. Se ellers «Slik bygget Karmsund Verft skip i 1974» ([Tidsmaskinen](#)).

5 Birkeland slipp er fortsatt i drift på samme sted som de startet opp virksomheten omkring 1934. Eierne driver med opp-pussing og reparasjon av fiskefartøyer og fritidsbåter. Det er også bygget trebåter på slippen.

Det er barnebarn til Ragnvald Birkeland, Øyvind Birkeland, som driver bedriften nå. Han er utdannet båtbygger. Dette er den eneste bedrift som ennå består i opprinnelig slekt og fag på hele strekningen på Nord-Karmøy.

6 Eidsknappen sildoljefabrikk ble etablert i 1917. Som de fleste sildoljefabrikker startet verksemda som sildesalteri. Fabrikken hadde flere eiere helt til disponent Gabrielsen overtok. De utviklet også limvannsanlegg som en av de første fabrikkene på det området. Fabrikken er nå fjernet

og der er nye etableringer på området [#910_6_404](#). Se også [Årbok for Karmsund 1999-2000](#).

7 Vormedal. Etter de to bekekvernene i elva fra gammelt av, kom det større industri til Vormedal. Det var Vormedal Ullvarefabrikk som startet i 1913. Der var også elektrisetsverk som ble drevet en tid i tilknytning til fabrikken [#910_6_402](#).

Nå er det stor fabrikkvirksomhet ved FMC Biopolymer som startet som «Protan» i 1960-åra. Litt lenger opp i bygda (på Mykje) var det også en trikotasjefabrikk. Se «Fastlandsia» fra mars 2004: [«Vormedal - et lite sted med en spennende historie»](#).

8 Prestakaien. Det er kaien til Avaldsnes kirke. Kaien ligger på samme sted som fra tidligere tider [#86_2_102](#).

9 Bøvågen opplagsplass er for store og mindre båter som ikke har befraktning. Opplagsplassen har vært benyttet i takt med opp- og nedgangstider i verdensøkonomien. Opplagsplassen ble etablert rett etter 1. verdenskrig. Det er nå anledning til «landstrøm» etter redernes ønske. Kraftlaget har en underjordisk kiosk nord for kirken «Gammå» med plass til trafoer. Det går kabler til landfestene som videre henges på landfortøyningene.

14 Karmsund Kraftlag hadde landtak for høyspentkablene som forsynte Karmøy med 20 kW spenning. Dette var litt lenger nord for Bønaset. Sjøkablene lå under Karmsundet og kom fra Norheim-siden.

Overføringen her ble nedlagt i 1978, da kraftlaget fikk 60 kW spenning på linjenettet og kryssing av Karmsundet med høye jernmaster.

15 Pilkevik. Her var det sildesalterier. Det var Johan Rasmussen som hadde sjøhusene her. Også snurpebåten «Lyn» hadde sin fortøyningsplass mellom fiskeriene. Siden har Dalen Portland Sement etablert seg med siloer og sementblandeverk.

16 Salhus. Ferjestedet er beskrevet i mange utgaver. Dette var et viktig ferjested helt fra farne tider. Fergen før 1918 var uten motor, så hester og kjøredoninger måtte ferges med roferger og folk ble skysset med robåter. Da motorfergen kom i 1918 var det den første motorfergen i Norge.

Her i Salhus kom det første posthuset i Torvastad i 1925 ved poststyrer Thea Nordbø [#144_6_302](#). D/S «Torvestad» hadde daglig stoppested her. Og bøndene kom kjørende med melkespann som skulle fraktes til kaien i Haugesund. Også folk som skulle på byferd brukte båten. Karmsund bru avløste ferga i 1955.

17 Sjøli. Tanke Hjelmgårds notbarkeri var startet lenge før krigen. Han hadde vært sildesalter og skipsreder i Haugesund omkring 1918. Han drev sildesalteri og notbarkeri her før siste krig. Eiendommen ble overtatt etter 2. verdenskrig av Trengereid som drev trandamperi og notoppheng. Han solgte til Fjellhammer bruk. Dette firma driver nå asfaltproduksjon.

18 Gunnarshaug mekaniske verksted startet i 1950-åra i et lite sjøhus. Det var brødrene Anensen som var eiere. Mine-sveipere og andre mindre og tidligere krigsfartøyer ble ombygget til fiskefartøyer. Her var stor aktivitet og dette ble starten på Marine Aluminium, som etter hvert utviklet seg til storindustri.

19 Smedsvik salteri var startet før krigen. Silda ble saltet i kummer og tønner. Lossegjengene, som kom for sildearbeid, hadde rom i bygget. Der bodde de i sildesesongen.

20 Storesund salteri- og kraftfabrikk ble også kalt «Tjøsvold». Denne fabrikk ble etablert i 1915 og modernisert i 1947. Det var en av de «fineste» fabrikkene i området. En mann som het Tøres gikk hele tiden med malerspann og kost og malte der som det var litt avsluttet. Det var plassert feiekoster og flatskyfler rundt i fabrikkområdet. Ordren var at hvis man var ledig så skulle man rydde opp. Han Rasmus Tjøsvoll var formann. Også her bodde tilreisende arbeidere i boligbrakke under sesongen.

21 Haraldsvik var navnet der Brande sitt salteri lå. Også her hadde sildearbeidere rom på salteriet i sesongen. En tid hadde Brande sin fiskebåt «Hodnafjell» fortøyningsplass mellom fiskeriene her. Området ble overtatt av Brdr. Nilsen, som hadde stedet til havn for båtene sine. Trenger-eid trandamperi hadde først fabrikk på Gunnarshaug, men bygget ny fabrikk til et område lenger nord på Storesund. Der har eierne nå transportforretning.

39 Karmøen sildoljefabrikk lå i Hauskevågen og var opprinnelig en liten fabrikk. Men i 1946-1947 ble den fornyet og ble en moderne fabrikk. Også her bodde tilreisende folk fra de indre distrikter i brakker ved fabrikkene. Her var også lokale folk engasjert i arbeidet.

40 Hauskevågen. Både Kristian Hausken og Henrik Hausken hadde sildesalterier her i Hauskevågen. Skøytene «Alkana» og «Duøy» hadde hjemhavn her. Det var en tid også forretning på kaien.

Arnesen trandamperi holdt til ytterst på sørsiden av vågen. Arnesen dampet og presset ut tran av fiskelever som han fikk fra filet-fabrikkene og lignede. En gang fikk han en stor spermasett kval som noen svenske fiskere hadde funnet drivende i Nordsjøen. Den flenset de og tok ut spekket og fikk sikkert tran av det og.

41 Dalsvågen Mekaniske verksted ble startet av hauge-sunderne brødrene Tofte etter krigen. Det ble fortalt at de måtte flytte fra Garpaskjær-ene, da den store kaiutbyggingen startet der, kalt Garpaskjærkaien. Her ute i Dalsvågen rigget de seg til med to slipper og verkstedbygninger. Eierne drev verkstedet i flere år. Verkstedet ble så overtatt av andre eiere og er nå nedlagt.

42 «Indra leiå» kalles passasjen mellom Gjarøy og Vaøy. Det er en flott skjærgård langs torvastadlandet. (Det anbefales sakte fart – helst i robåt.) Målet er Buvik og Visnes.

43 Torvastadhamn. Da har vi passert Dale, Skjøllingstad, Sæbø, Grønningen (og linjestrøket til Feøy og Røvær). I Torvastadhamn var det omkring 1820-åra gjestgiveri og handel med hummer. Det var engelsmenn og hollendere som kom og kjøpte hummer [#132_6_401](#). Les også Roald Østensjøs artikkel «Gjestgjevarverksemd og hummarhandel i eksporthamna «Presthavn» på Torvastad, frå 1600-talet til slutten av 1800-talet.» ([Årbok for Karmsund 1987-1992.](#))

44 Kveitevikje er en gammel lendingsplass for feøybuen [#131_6_302](#). Her er kai som brukes ved kirkebesøk og andre ærender til Karten (eldre folk brukte «Karten» i sin dagligtale om Nord-Karmøy). Kveitevikje var vår utreiseplass ved arbeider på Feøy og Røvær. Det fortelles at i gamle visnestida gikk rutebåter «Indra leiå» og ved anrop stoppet båtene her for å ta med melkespann og reisende til Visnes. Det var meieri på Visnes på den tida.

45 Vikingstadvågen. Når vi kommer videre sørover i «Indra leiå» så ligger Vikingstadvågen idyllisk til med sjøhus og en liten molo [#130_2_101](#). Det er bøndene på vikingstadgarden som har sjøretter her. Se Evy Vikingstads artikkel «VIKINGSTADVÅGEN – ei havn på vestsida av Nord-Karmøy. En historisk skisse.» ([Årbok for Karmsund 1987-1992.](#))

46 Bjørgavikjå blir passert. Der står (eller sto) Haugasjøhuset og her har Haugabåten vært lagret i mange år. Hauga-båten var en stor, åpen motor-

båt kombinert med seil og Heinmotor. Den ble brukt som notabåt. Båten ble restaurert i Osneshavn. Siden har den vært i [Karmøy fiskerimuseums](#) eie.

47 Haugavågen ligger litt lenger syd. Den kalles på folkemunne «Krokete Stongavågen». På neset, som nå er overgrodd med sitkagran på torvastadsiden, er det rester etter gruvedrift. Der er jernskrap og etterladenskaper fra skjerpetida. Stedet kalles «Canes».

Vi ser sydover fjorden og der ligger Buvik, Landanes, Krossnes (Fjedlasjøen), Hinderåkerstranda, Klubboddane og Midtvik [#82_2_101](#). På høyre side er Bustøy, Engøy og Borgholmane.

48 Buvik. Her har det vært bakeri og landhandel [#82_6_401](#). Også flere fiskebåter hadde hjemhavn her [#82_6_201](#). Der var det også vareleveranser til Vigsnes Kobberverk og til forretningene i Visnes. Ved Visnessjøen hadde Brdr. Nilsen kai og hjemhavn for rederiet sine båter [#82_6_501](#). Midtvik feriesenter har flere feriehus og utleielokaler. Også små fiskebåter hører til anlegget.

Les alt på [n-kh.no](#) Dette er vår sist publiserte artikkel og den inneholder 'lokalhistorisk informasjon som ikke er blitt dokumentert andre steder'. Artikkelen ble ferdiggjort av Aadne Utvik, som også har gitt den et etterskrift.
